

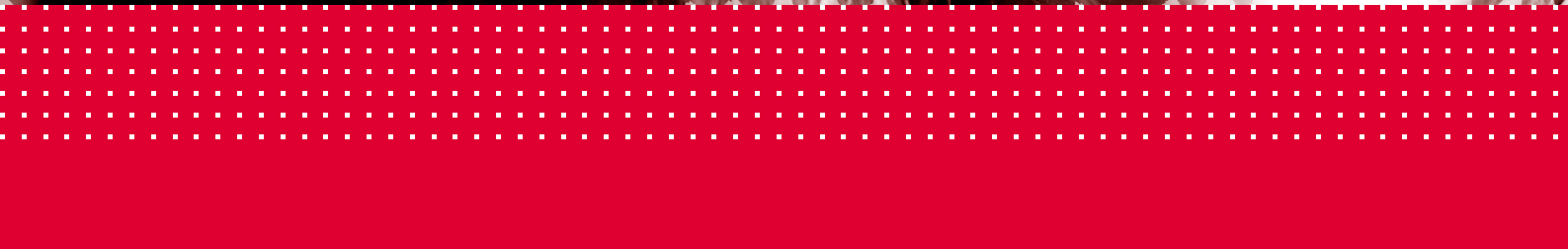


JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Vold i nære relasjoner

(2004–2007)



Innhold

Innledning	4
Organisatorisk rammeverk for arbeidet med å bekjempe vold i nære relasjoner	6
Tiltak i regjeringens handlingsplan for å bekjempe vold i nære relasjoner	
A. Samarbeidskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet skal styrkes	7
B. Vold i nære relasjoner skal synliggjøres og forebygges gjennom holdningsendringer	9
C. Ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig bistand og beskyttelse	11
D. Voldsspiralen skal brytes ved å styrke behandlingstilbudet til voldsutøver	15

Forord

Vold i nære relasjoner kan ikke aksepteres! Derfor la regjeringen Bondevik I frem handlingsplanen "Vold mot kvinner" i 1999. Gjennomføringen ga resultater: den private volden er blitt mer synlig, hjelpetilbudet er blitt bedre, og vi har erfart og lært mye gjennom tiltakene som er gjennomført. Kompetansen har økt i politiet, i rettsapparatet, i helse- og sosialtjenestene og i krisetiltakene som bistår dem som er utsatt for vold. Dette skal vi utvikle og bygge videre på. For å sikre kontinuitet i arbeidet som ble påbegynt for fem år siden, legger regjeringen nå frem en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner.

Vi skal legge til rette for bedre organisering av tilbudene, slik at kunnskapen kommer til klok anvendelse når det er behov for den. Gjennom godt samarbeid mellom sektorer og fag, og mellom det offentlige tjenesteapparatet og frivillige organisasjoner, skal vi gjøre en felles innsats for å sikre at det finnes tilgjengelige og gode tilbud om hjelp og beskyttelse for dem som utsettes for vold og trusler i nære relasjoner.

Erfaringer som er formidlet fra dem som er utsatt for volden, fra barn som er vitne til den, og fra voldsutøvere, har lært oss mye. Holdninger til voldsutøvelse mellom mennesker som står hverandre nær må endres. Barrierer

mot å søke hjelp skal bygges ned; den som er volds- og trusselutsatt skal ikke føle skam og vegre seg for å si ifra og be om hjelp. Voldsutøveren skal tørre å erkjenne at han har et problem og søke hjelp for det. Dette krever imøtekommenhet og løsnings- og samarbeidsorienterte holdninger i politiet, i rettsapparatet og i hjelpeapparatet.

Denne handlingsplanen har et perspektiv på hjelp og beskyttelse som tar volds- og trusselutsatte og deres erfaringer på alvor. Tiltakene skal støtte egen innsats for å komme ut av situasjonen, og gjøre det mulig å ta omsorg for eget og eventuelle barns liv. Videre må voldsutøveren selv ta ansvar for å bryte med et voldelig handlingsmønster. Samfunnet skal gjennom tydelige reaksjoner og gjennom tilbud om hjelp og behandling legge til rette for en slik utvikling.

Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner er utarbeidet i samarbeid mellom Barne- og familiedepartementet, Helsedepartementet, Justisdepartementet og Sosialdepartementet. Statssekretær Rita Sletner fra Justisdepartementet har ledet arbeidet.

Odd Einar Dørum

Innledning

Vold mot kvinner og barn i nære relasjoner er et alvorlig og til dels et skjult samfunnsproblem, som innebærer at mange lever sine liv utsatt for krenkelser og uverdigg behandling. All bruk av vold strider mot norsk lov og krenker grunnleggende menneskerettigheter. Vold og overgrep mot kvinner og barn i familien og i parforhold er særlig alvorlig, og har omfattende konsekvenser for den som rammes. Det er ødeleggende for helse, selvfølelse, trygghet, livskvalitet og evne og mulighet til å ha styring med eget liv.

Regjeringens holdning er klar. Vold i det private rom aksepteres ikke. Den skal forebygges, bekjempes og lindres gjennom tiltak for å hjelpe og beskytte ofrene, og gjennom behandling og straffeforfølgning av voldsutøveren.

I 1999 la regjeringen Bondevik I frem handlingsplanen "Vold mot kvinner". Gjennomføringen av planen har gitt resultater, men arbeidet har også synliggjort svakheter og behov for styrket innsats.

For å sikre kontinuitet i arbeidet legger regjeringen frem en ny handlingsplan om vold i nære relasjoner. Planen har fire overordnede målsettinger :

- a. Samarbeidskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet skal styrkes
- b. Vold i nære relasjoner skal synliggjøres og forebygges gjennom holdningsendringer
- c. Ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig bistand og beskyttelse
- d. Voldsspiralen skal brytes ved å styrke behandlingstilbudet til voldsutøveren

Vold i nære relasjoner har mange uttrykksformer. Volden kan være av både fysisk, psykisk og seksuell karakter. I tillegg utsettes mange for trusler. Vold i nære relasjoner utøves i de fleste tilfellene av menn, og rammer i all hovedsak kvinner og barn, selv om det også finnes kvinnelige voldsutøvere. Vold forekommer i mange typer forhold; i heteroseksuelle ekteskap/samboerskap, i lesbiske og homofile partnerskap/samboerskap, i forhold der foreldre utøver vold mot barn og i forhold der barn krenker foreldre og søsken.

Når voldsutøvelse finner sted i nære relasjoner, blir konsekvensene mer omfattende og dyptgripende enn de synlige skadevirkningene som følger av selve voldshandlingen. Volden utøves ofte i det skjulte, og personene som berøres, er betydningsfulle i hverandres liv gjennom felles historie, gjensidige forpliktelser og avhengighet. Den som utsettes for volden, bebreider ofte seg selv og opplever skam og skyldfølelse. Det hender også at volden er synlig, men likevel vegrer mange seg for å gripe inn i det man tolker som private forhold. Dette bidrar til å holde overgrepene skjult for dem som kunne yte hjelp.

Mange av kvinnene som utsettes for vold av nåværende eller tidligere samlivspartner, har barn. Noen barn rammes direkte av volden og utsettes for straffbar barnemishandling. Mange flere rammes indirekte og vokser opp i hjem preget av vold. De påkjenninger barna utsettes for i slike situasjoner, er ikke direkte straffbare, men det må karakteriseres som omsorgssvikt når de er vitner til at mor utsettes for vold. Voldens virkninger på barna er avhengig av en rekke forhold, som barnets alder, voldens varighet og omfang og, ikke minst, relasjonen til voldsutøveren og den voldsutsatte. Barn som lever i familier der de er vitne til at mennesker de er glad i og som står dem nær, utsettes for vold, har krav på samfunnets vern. De må blant annet få hjelp til å få endret en livssituasjon der foreldrene ikke kan ivareta sine forpliktelser som omsorgspersoner.

For å bryte et voldelig handlingsmønster er det avgjørende at det settes inn tiltak overfor den som utøver volden. Men det er voldsutøveren selv som har ansvaret for at volden opphører. Samfunnets ansvar er å bidra til å forebygge utvikling av voldelige handlingsmønstre, å gi voldsutøveren et tilbud om hjelp og behandling, og å forhindre at volden gjentar seg og at den går i "arv" til barna.

I St. meld. nr. 29 (2002 – 2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* og i NOU 2003 : 31 *Retten til et liv uten vold* er det gitt en omfattende beskrivelse av de utfordringer vi står ovenfor i arbeidet for å bekjempe vold mot kvinner og barn. Det vises derfor til disse dokumentene for en nærmere beskrivelse av omfang, årsaker og konsekvenser av vold mot kvinner og barn i nære relasjoner.

Avgrensninger

Regjeringen har under utarbeidelse en plan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn. I tillegg vil det bli utarbeidet en egen plan mot utnytting av mindreårige i pornografi og kjønnshandel. Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse (2003) inneholder en rekke tiltak som berører barn som utsettes for vold i nære relasjoner.

Tiltakene i denne planen vil derfor forholde seg til den indirekte volden som barn utsettes for, som vitner til vold mellom sine nærmeste, i en fase av livet der trygghet og god omsorg i hjemmet er en forutsetning for gode oppvekstbetingelser.

Vold i nære relasjoner omfatter også tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Tiltak for å bekjempe disse formene for overgrep er iverksatt av regjeringen gjennom egne programmer, og vil derfor ikke bli nærmere omtalt i denne handlingsplanen.

På oppdrag fra Justisdepartementet er det gjennomført en utredning om fornærmedes stilling i straffesaker (Anne Robberstad, Kontradiksjon og verdighet 2002) Utredningen er et ledd i regjeringens arbeid for å styrke fornærmedes stilling i strafferettsprosessen, spesielt ofre for volds- og seksuallovbrudd. Forslagene fra utredningen vil ikke bli nærmere omtalt i denne handlingsplanen, men vil bli fulgt opp gjennom nedsettelse av et bredt sammensatt utvalg som skal vurdere de rent straffeprosessuelle spørsmålene som er reist. I tillegg vil det bli nedsatt en arbeidsgruppe som skal vurdere en del praktiske aspekter ved avviklingen av straffesaker, som kan være med på å gjøre belastningen for fornærmede mindre.

Mange voldsepisoder skjer i forbindelse med bruk av alkohol eller andre rusmidler. Forskning viser at ruspåvirkning både kan føre til lavere barrierer mot voldsutøvelse, og at volden kan bli mer alvorlig og ukontrollert under påvirkning av rus. Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer (2003 – 2005) inneholder en rekke tiltak for å redusere de sosiale og helsemessige skadene av rusmiddelbruk. For en nærmere beskrivelse av strategier knyttet til rusbekjempelse vises det derfor til dette dokumentet.

Organisatorisk rammeverk for arbeidet med å bekjempe vold i nære relasjoner

For å sikre best mulig sammenheng og helhet i hjelpeapparatets innsats ser regjeringen det som vesentlig at det etableres et godt organisatorisk rammeverk rundt arbeidet for å bekjempe vold i nære relasjoner. Det er nødvendig å løfte blikket og vurdere om dagens rammer er gode nok til å ivareta tilbudet til voldsutsatte og overgripere. Regjeringen mener at mye kan oppnås gjennom bedre organisering og fastere samarbeidsstrukturer på alle nivå; nasjonalt, regionalt og lokalt.

Det koordinerende ansvaret for regjeringens arbeid med å bekjempe vold i nære relasjoner er lagt til Justisdepartementet. Feltet reiser imidlertid en rekke problemstillinger som ikke kan løses ved bruk av kriminalpolitiske virkemidler alene. Effektiv voldsbekjempelse krever tett samarbeid med andre sentrale myndigheter med ansvar for helsemessige-, sosiale- og likestillingspolitiske spørsmål. For å imøtekomme behovet for samordning på sentralt nivå er det etablert en tverrdepartemental arbeidsgruppe med representanter fra Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Justisdepartementet. Arbeidsgruppen skal, foruten å sikre implementering av tiltakene i den foreliggende planen, utarbeide forslag til videre arbeid for å bekjempe vold i nære relasjoner.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er etablert fra 1. januar 2004. Formålet med senteret er å styrke forskning, utdanning og veiledning til tjenesteapparatet på volds- og traumeområdet. Senteret er etablert med en egen seksjon for vold, familievold og seksuelle overgrep. NKVTS vil ha en sentral rolle i regjeringens arbeid for å styrke kompetanseutviklingen når det gjelder vold i nære relasjoner, både i forhold til barn, kvinner og overgripere. Det nasjonale senteret har imidlertid ikke tilstrekkelig nærhet til tjenesteapparatet. Regjeringen ser det som nødvendig med sterke regionale miljøer som kan være pådrivere i utviklingen av kompetanse og tjenester i forhold til vold, lokalt og regionalt.

I januar 2004 overtok staten ansvaret fra fylkeskommunen for drift av familievernkontorene, barnevernsinstitusjonene og deler av fosterhjemsarbeidet. I den forbindelse ble det opprettet en ny forvaltningsenhet for familievernet og barnevernet kalt Statens barnevern og familievern (SBF). Fra 01.07.2004 etableres Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Det nye direktoratet er en sammenslutning av SBF og BUFA/Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen. Hovedbegrunnelsen for å overføre de fylkeskommunale oppgavene innen barnevern- og familievern til staten er behovet for å skape et mer likeverdig tilbud med god kvalitet i hele landet. Statliggjøringen av det fylkeskommunale barnevernet i fem regioner, med et bredt tilfang av kompetanseenheter (26 fagteam), vil kunne bidra til økt kompetanse- og kunnskapsbasert veiledning ovenfor det kommunale barnevernet.

Regionalt viser blant annet erfaringer fra samarbeid mellom ulike tjenester i saker om seksuelle overgrep og grov omsorgssvikt mot barn at man gjennom slikt samarbeid avdekker ellers skjulte saker og bidrar til en felles oppfølging. Det foreligger en egen utredning om regional organisering av ressurser på vold- og traumefeltet, der behovet for oppbygging/utvikling av regional kompetanse på vold med spesielt fokus på vold i nære relasjoner er understreket. Utredningen vil bli fulgt opp med tiltak som kan bidra til bedre tjenester, økt kompetanse og bedre samarbeid på tvers av tjenestene. Miljøene skal ha nær tilknytning til praksisfeltet og tett samarbeid med alle relevante instanser i regionene. Vold som eget tema for regionalt ressursmiljø, er en viktig drivkraft for utvikling av de ulike tjenestene på dette området.

De aller fleste tjenestene som er relevante for voldsutsatte, tilbys på kommunalt nivå. Noen tiltak er også private/frivillige, som krisesentertilbudet og deler av behandlingstilbudet til voldsutøvere. Det er en utfordring å integrere dette som en del av et helhetlig tilbud, i samarbeid med det ordinære tjenesteapparatet.

Tiltak i regjeringens handlingsplan for å bekjempe vold i nære relasjoner

A. Samarbeidskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet skal styrkes

Den som blir utsatt for vold i nære relasjoner, har behov for og rett til hjelp fra tjenesteapparatet. Ofte er behovene for hjelp sammensatte, og flere ulike etater og tjenester må involveres. I dag opplever mange voldsutsatte å bli kasteballer mellom ulike hjelpere og tjenester. Dette er en unødvendig belastning for brukerne og dårlig ressursutnyttelse. Manglende bevissthet og kunnskap om vold i nære relasjoner, og mangelfullt samarbeid mellom ulike tjenester, er et vesentlig hinder for å gi et godt tilbud til den som rammes av volden.

Det er et overordnet mål for denne handlingsplanen å bidra til utvikling av helhetlige, tilgjengelige og faglig gode tjenester i situasjoner med vold i nære relasjoner.

Brukerne skal bli godt ivaretatt enten de henvender seg til krisesentrene, politiet, sosialtjenesten, eller til familievernkontoret, barneverntjenesten eller helse-tjenesten. Det er en utfordrende oppgave for statlige, regionale og kommunale myndigheter, i samarbeid med ikke offentlige organisasjoner, å sikre dette. Samarbeid og samordning mellom ulike profesjoner og velferdstjenester er viktig for at brukerne skal få et godt og helhetlig hjelpetilbud.

Prinsippet om samarbeid er nedfelt i en rekke relevante lover, bl.a. lov om barneverntjenester, sosialtjenesteloven, politiloven, kommunehelsetjenesteloven og spesialisthelsetjenesteloven. Likevel er det fremdeles en utfordring å etablere gode og forutsigbare samarbeidsrutiner.

I forbindelse med gjennomføringen av regjeringens handlingsplan om vold mot kvinner (2000 – 2003) ble det iverksatt modellforsøk med sikte på å styrke samhandlingskompetanse og kunnskap i hjelpeapparatet. Prosjektene ble lokalisert i Tønsberg, Molde og Tana og viste at det nytter å få til samarbeid mellom ulike tjenester. Økt samarbeid og samordning bidrar til bedre og mer helhetlig hjelp. En av årsakene er at man gjennom slikt samarbeid utvikler felles rutiner og felles forståelse av hvem som har ansvar for hva. Samtidig øker oppmerksomheten i alle tjenestene om vold i nære relasjoner som problem. Felles kompetanseoppbygging er også en viktig strategi som både motiverer, bidrar til samarbeid og bedrer kvaliteten på tjenestene.

”.....det er så mange som vil gjøre noe – men de vet ikke hvordan de skal gjøre det.....”

Voldsutsatt kvinne

For å bidra til en helhetlig, ensartet og god kvalitativ behandling av saker som gjelder vold i nære relasjoner etablerte politiet 1. juli 2002 en ordning med familievolds-koordinatorer i hvert av landets 27 politidistrikt. Koordinatoren skal sørge for at den voldsutsatte og de pårørende møtes med forståelse, kunnskap og innsikt fra politiet – både menneskelig og politifaglig. En viktig oppgave for koordinatorene er å være initierende i arbeidet med å etablere gode samarbeidsrutiner med andre etater, institusjoner og organisasjoner som skal bistå voldsutsatte. Erfaringene så langt kan tyde på at enkelte familievoldskoordinatorer opplever at andre instanser vegrer seg for å følge saken videre når de politifaglige virkemidlene er ”uttømt”. Dette peker på viktigheten av å etablere gode samarbeidsnettverk og rutiner på tvers av alle sentrale tjenester og instanser i disse sakene. Felles forståelse for problematikken og nødvendige tiltak er også av vesentlig betydning for å kunne bidra til at den voldsutsatte kommer videre.

Tiltak 1

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) skal styrkes med hensyn til forskning og kompetanseutvikling om vold i nære relasjoner.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2008

Ansvarlig: Helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Sosialdepartementet i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet.

Tiltak 2

Det skal etableres regionale ressursmiljøer på volds- og traumefeltet for å bidra til bedre og mer helhetlige tjenester. Miljøene skal bistå tjenesteapparatet med informasjon, veiledning og kompetanseutvikling og etablere nettverk mellom alle relevante samarbeidsparter i regionen. Eksisterende regionale tiltak på vold og traumefeltet (Tiltak for seksuelt misbrukte barn, psykososialt arbeid for flyktninger og selvmordsforebyggende arbeid) skal inngå i miljøene. Regjeringen vil legge frem en oppfølging av saken i St.prp.nr.1 (2004-2005).

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2005

Ansvarlig: Helsedepartementet, Justisdepartementet, Sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet.

Tiltak 3

Det gis støtte til videreføring av "Vestfoldprosjektet" i 2004. Prosjektet er forankret hos fylkemannen og målet er systematisk utprøving av de modellene som er utarbeidet for samarbeid, mottaks- og registreringsrutiner innad i de enkelte kommunene og modeller for eksternt samarbeid mellom kommunene.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004

Ansvarlig: Justisdepartementet, Helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet.

Tiltak 4

NKVTS vil få i oppdrag å utarbeide en nasjonal implementeringsplan for å styrke ulike grunn-, videre- og spesialistutdanninger med hensyn til kunnskap om vold i nære relasjoner.

Oppstart : 2005

Gjennomføring : 2005

Ansvarlig: Justisdepartementet, Helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet, Sosialdepartementet.

Tiltak 5

NKVTS vil få i oppdrag å utarbeide forslag til felles opplæringstiltak for ansatte i relevante hjelpetjenester. Opplæringen skal omfatte både samarbeidskompetanse og en felles grunnforståelse om problemområdet vold i nære relasjoner.

Oppstart: 2005

Gjennomføring: 2005

Ansvarlig: Justisdepartementet, Helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet, Sosialdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Tiltak 6

Kompetansen om voldsproblematikk skal styrkes i fagteamene i det statlige barne- og familievernet.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2005

Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet i samarbeid med Senter for Krisepsykologi, Alternativ til Vold.

Tiltak 7

Det skal gis støtte til norsk deltagelse i EU-programmet Daphne II for perioden 2004 - 2008. Programmets målsetting er å bidra til økt beskyttelse av fysisk og psykisk helse ved forebygging av alle former for vold, gi støtte til ofre og behandlingstilbud til overgripere. Programmet gir støtte til prosjekter som medvirker til etablering av samarbeid over landegrensene og multidisiplinære nettverk.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2008

Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet, Helsedepartementet, Sosialdepartementet og Justisdepartementet.

B. Vold i nære relasjoner skal synliggjøres og forebygges gjennom holdningsendringer

Vold i nære relasjoner har tradisjonelt vært usynliggjort og bagatellisert og ikke identifisert som problem. Dette har bidratt til at mange kvinner vegrer seg for å ta kontakt med politi eller hjelpeapparat. Både redsel og skamfølelse hindrer mange i å søke hjelp.

Det er regjeringens mål at vold i nære relasjoner skal synliggjøres, og at det skal skapes en sosial og kulturell aksept for å snakke om vold mot kvinner og barn som et alvorlig samfunnsproblem. Det er behov for å øke åpenheten og forsterke holdninger mot vold i nære relasjoner både i hjelpeapparatet og i befolkningen generelt.

Større åpenhet og kunnskap om hvor det er mulig å få nødvendig bistand, bidrar til at flere voldsutsatte oppsøker hjelpeapparatet. Den store økningen i antallet henvendelser til politiet om vold i nære relasjoner etter etablering av ordningen med familievolds-koordinatorer, er et godt eksempel på dette.

Åpenhet i form av rutinemessige spørsmål om vold og voldsutsatthet kan bidra til at hjelpeapparatet i større grad blir i stand til å identifisere voldsutsatte. Erfaringer fra det svenske metodeutviklingsprosjektet "Tack för at ni frågar" viste at rutinemessige spørsmål (screening) som metode for å avdekke vold bidro til at flere kvinner som ellers ikke ville fortalt noen om volden de var utsatt for, kunne få hjelp på et tidlig stadium.

Åpenhet og synliggjøring må også omfatte barn som har opplevd vold i hjemmet. Det meste av informasjon og materiale som finnes om vold i nære relasjoner, er tilpasset voksne og er vanskelig tilgjengelig for mindre barn. Regjeringen vil derfor legge til rette for utvikling av hjelpemidler for å kunne snakke med barn om vold i familien.

**"...det var så flaut
å dra til et sted som
krisesenteret..."**

Voldsutsatt kvinne i Jonassen og Eidheim, 2001

Tiltak 8

Det gis støtte til produksjon av animasjonsfilmen "Sinna Mann". Filmen skal bl.a. brukes i samtale med barn og voksne om vold i nære relasjoner. Et veiledningsmateriale i tilknytning til visning av filmen skal utvikles.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2004 - 2006
Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet i samarbeid med Trollfilm A/S, Alternativ til Vold og Senter for Krisepsykologi.

Tiltak 9

Regjeringen vil utarbeide en informasjonsstrategi med sikte på å bryte ned tabuer og øke kunnskapen og bevisstheten omkring vold i nære relasjoner.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2004 - 2006
Ansvarlig: Justisdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helsedepartementet, Sosialdepartementet.

Tiltak 10

Det skal iverksettes et prøveprosjekt i forbindelse med svangerskapskontroll, der det skal stilles rutinemessige spørsmål om vold. Hensikten med prosjektet er å utvikle metoder for avdekking av voldsproblematikk. Prosjektet skal omfatte rutiner og tiltak for samarbeid og oppfølging av den voldsutsatt som avdekkes.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005 - 2006
Ansvarlig: Helsedepartementet

Tiltak 11

Eksisterende nasjonale rådgivningstjenester på telefon og internett skal styrkes med kompetanse for å imøtekomme barn og unges behov for hjelp og råd i forhold til voldsproblematikk.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005 - 2006
Ansvarlig: Helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet.

Tiltak 12

Det vurderes å etablere et landsdekkende "grønt nummer" for å gi kvinner og barn utsatt for vold i nære relasjoner og voldsutøvende menn et felles sted å henvende seg for å få informasjon om egnet hjelpeinstans i forhold til deres behov.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Justisdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helsedepartementet, Sosialdepartementet.

C. Ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig bistand og beskyttelse

Kvinner

Kvinner som har vært utsatt for vold og trusler om vold i nære relasjoner, har behov for ulike typer hjelp. Behovene kan være av medisinsk, psykologisk, økonomisk eller juridisk karakter. De er avhengig av kvinnens livssituasjon, for eksempel om hun lever sammen med overgriper, er i ferd med å bryte ut av samlivet, eller har brutt ut av det.

Krisesentrene, politiet og det øvrige hjelpeapparatet er viktige bidragsyttere i de ulike fasene voldsutsatte kvinner befinner seg i. For mange vil frivillige organisasjoner, selvhjelpsgrupper og andre tiltak som kan karakteriseres som lavterskel, være et viktig supplement til de offentlige ordningene.

Medvirkning og egenstyrking er viktige prinsipper i all hjelp til kvinner som er utsatt for vold og trusler i nære relasjoner. Dette handler om å vise respekt for og ta hensyn til hennes erfaringer, kunnskap og innsikt i egen livssituasjon. Det innebærer også å motivere til å ta i bruk egne ressurser for å håndtere situasjonen og ta viktige valg for å komme ut av den og mestre eget liv. På samme måte må hjelpetilbudene bidra til å endre og styrke omsorgsevnen dersom hun har omsorg for barn.

Det offentliges ansvar er å skape rom og tilbud som kan styrke den enkeltes evne til å nyttiggjøre seg mulighetene som finnes. Regjeringens mål er at voldsutsatte kvinner skal få en reell mulighet til å reetablere seg og sine eventuelle barn i en ny, selvstendig tilværelse.

Enkelte voldsutsatte kvinner vil på grunn av språkvansker, lite eller svakt utviklet nettverk, manglende økonomiske ressurser, funksjonshemning eller andre forhold ha særskilte bistandsbehov. Både krisesentrene, politiet og det øvrige hjelpe- og behandlingsapparatet må derfor ha kunnskap og kompetanse for å møte deres spesielle behov.

Å bryte med voldsutøveren er ingen garanti for at volden opphører. Volden har en tendens til å øke i grovhet og

omfang når kvinnen bryter samlivet. For noen kvinner kan situasjonen bli så vidt farlig at hun vil ha behov for særlige beskyttelsestiltak for en kortere eller lengre periode. Voldsalarmer, besøkforbud, midlertidige oppholdssteder, særlig skjerming av personopplysninger eller andre politioperative sikringstiltak er virkemidler som kan benyttes i slike tilfeller. I ekstraordinære tilfeller der andre beskyttelsestiltak er vurdert som utilstrekkelige, kan det gis tillatelse til bruk av fiktiv identitet. I de fleste tilfeller vil det være behov for omfattende hjelp og oppfølging, i tillegg til de rene beskyttelsestiltakene. I løpet av høsten 2004 vil regjeringen vurdere tverrdepartementale tiltak for å gi offentlige, både statlige og kommunale, etater nødvendig informasjon om hvordan man på egnet måte kan bistå personer som er under beskyttelse, for eksempel gjennom adressesperre.

En kvinne som har levd i et mishandlingsforhold, har ofte vært eksponert for mange typer overgrep, både straffbare handlinger og overgrep som ikke er straffbare, men som

må betraktes som en del av den mishandlingen hun er utsatt for. Det kan for eksempel være tilfeller der voldsutøveren nekter henne å gå ut eller bruke telefonen, forbyr henne å treffe slektninger, tar fra henne nøkler eller til stadighet omtaler henne på en nedlatende måte. Det er reist spørsmål om dagens straffebestemmelser i tilstrekkelig grad fanger opp kompleksiteten i saker om vold mot kvinner og barn i nære relasjoner, herunder den psykiske belastningen langvarig mishandling representerer. For en kvinne som utsettes for gjentatt vold, er det ikke

bare den enkelte voldsepisoden, men summen av handlingene, og det at hun har levd under trussel om voldsbruk i lang tid, som utgjør krenkelsen.

Voldtekt rammer i all hovedsak kvinner og representerer en særlig utfordring for både rettsapparatet og helsetjenesten. Regjeringen vurderer det som bekymringsfullt at anmeldeshyppheten og antall anmeldte saker som ender i felende dom, er lav. Videre er helsetjenestetilbudet til voldtatte sterkt varierende både med hensyn til kvalitet, innhold og organisering av tjenesten rundt om i landet. Regjeringen vil iverksette tiltak for å sikre at voldtaktsutsatte i større grad blir møtt av et hjelpe- og rettsapparat med kunnskap og kompetanse om deres særlige sårbare situasjon.

"...skulle mine barn komme ut for samme situasjon, håper jeg de vet mer om sine rettigheter enn det jeg gjorde...."

voldsutsatt kvinne i Jonassen og Eidheim, 2001

Tiltak 13

Regjeringen vil overføre den statlige forvaltningen av stats-tilskuddene til krisesentrene til Statens barnevern og familievern (SBF, f.o.m. 01.07.2004 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) og styrke den statlige innsatsen for å utvikle krisesentertilbudet. Vertskommunenes arbeid for å få etablert langsiktige interkommunale samarbeidsløsninger skal støttes.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Tiltak 14

Det skal utarbeides en tilgjengelighetsplan for krisesentrene for å sikre at kvinner over hele landet kan henvende seg til et krisesenter i rimelig geografisk nærhet til bostedet.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Tiltak 15

Husbankens ordning for utbedringslån skal også omfatte krisesentre med botilbud for å bedre betingelsene for ombygging og utbedring av de krisesentrene som har behov for dette. Lån skal også kunne gis til nybygg.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2004
Ansvarlig: Husbanken i samarbeid med Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Tiltak 16

Det skal iverksettes et prosjekt for å tilføre krisesentrene og det lokale hjelpeapparatet kompetanse og kunnskap om voldsutsatte innvandrerkvinnens behov. Et opplæringsprogram skal utvikles, gjennomføres og evalueres. Det legges opp til at opplæringen skal videreføres etter prosjektets avslutning.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2004 - 2006
Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Tiltak 17

Det skal gjennomføres et prosjekt for å videreføre og følge opp kartlegging av kommunens hjelpetilbud til voldsutsatte kvinner med funksjonshemming.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2004 - 2005
Ansvarlig: Sosialdepartementet og Barne- og familiedepartementet.

Tiltak 18

Det skal gjennomføres en kartlegging av omfanget av kvinner som avvises ved krisesentrene og begrunnelsen for dette. Kartleggingen skal danne grunnlag for å vurdere egnede tiltak for voldsutsatte kvinner med særskilt problematik, for eksempel psykisk sykdom eller rusproblemer.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2004 - 2005
Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Tiltak 19

Regjeringen utreder etablering av en sentral instans for koordinert bistand til ofre for menneskehandel, som for et kortere eller lengre tidsrom har behov for særskilt beskyttelse og bistand. Det vil bli vurdert om også andre volds- og trusselutsatte personer skal omfattes av tilbudet fra instansen. Det vil i første omgang omfatte ofre for vold i nære relasjoner, herunder personer som er utsatt for trusler om tvangsekteskap eller kjønnslemlestelse.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Justisdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet.

Tiltak 20

Helsetjenestetilbudet til volds- og voldtektsutsatte på lokalt plan skal styrkes. Sosial- og helsedirektoratet skal i juni 2004 fremlegge en utredning for Helsedepartementet. Utredningen vil gi oversikt over eksisterende helsetilbud og foreslår videre utvikling av dette. Utredningen skal danne grunnlag for departementets videre oppfølging. Dette vil bli presentert i St.prp.nr.1 (2004-2005) for Helsedepartementet.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005 -2008
Ansvarlig: Helsedepartementet

Tiltak 21

Tiltak for å styrke helsetjenestens kompetanse på undersøkelser, sporsikring og dokumentasjon i voldtektsaker skal utarbeides og gjennomføres.

Oppstart: 2005
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Sosial- og helsedirektoratet i samarbeid med Politidirektoratet.

Tiltak 22

Regjeringen vil ta initiativ ovenfor Riksadvokaten til utarbeidelse av et rundskriv som tydeliggjør rutineene for behandling av voldtektsaker, ikke minst med hensyn til politi og påtalemyndighetens samarbeid med andre instanser.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Justisdepartementet i samarbeid med Riksadvokaten.

Tiltak 23

Regjeringen vil utrede om det er behov for en ny straffebestemmelse for å fange opp kompleksiteten i saker om vold i nære relasjoner.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Justisdepartementet

Tiltak 24

Politiets arbeid med vold i nære relasjoner skal styrkes. Ordningen med familievoldskoordinatorer er under evaluering av Politidirektoratet, og evalueringen vil danne grunnlag for videre arbeid på dette området. Tilbudet om mobil voldsalarm til volds- og trusselutsatte føres videre, og politiets statistikkverktøy for registrering av familievold samt ordningen med rådgivingskontorer for kriminalitetsofre skal videreutvikles.

Oppstart: 2004
Gjennomføring: 2005
Ansvarlig: Justisdepartementet

Barn som er vitne til vold

Barn påvirkes i høy grad av vold i familien, og det er regjeringens mål å sikre at barn som er vitne til vold, tilbys nødvendig beskyttelse og oppfølging.

Å være vitne til vold utsetter barnet for betydelig risiko for skade på helse og utvikling. Barn som vokser opp med vold i nære relasjoner, opplever utrygghet og lidelse og rammes på ulike måter – enten ved at de selv er direkte utsatt for fysisk eller psykisk vold, eller ved at de lever i en situasjon hvor de ser og/eller hører at mor blir utsatt for vold.

Når barn opplever voldshandlinger mot sine nærmeste, er de, juridisk sett, ikke utsatt for en straffbar handling fordi de ikke rammes direkte. Selv om barnet som vitne til vold påføres et psykisk traume, er det ikke å anse som fornærmet i en straffeprosess. Situasjonen barnet er i defineres heller ikke automatisk som omsorgssvikt, slik at barnevernets ansvar utløses. Spørsmål om voldens skadevirkninger for barnet tillegges tilstrekkelig vekt av retten i saker om foreldreansvar, bosted og samvær er nylig drøftet i en interdepartemental arbeidsgruppe nedsatt av Barne- og familiedepartementet. Rapport om "Tiltak for å beskytte barn mot overgrep - forslag om endringer i barneloven m.v.", ble avgitt 16. februar 2004.

For å forebygge volden og gripe inn langt tidligere enn tilfellet er i dag, og for å gi barna og deres foreldre et bedre tilbud om oppfølging, støtte og behandling, er det behov for å øke barneverntjenestens og det øvrige tjenesteapparatets kunnskap om skadevirkninger av å være vitne til vold.

Det å leve i en situasjon hvor barnet gjentatte ganger er vitne til vold i familien, er grunnlag for undersøkelse og eventuell oppfølging fra barneverntjenesten eller andre hjelpetjenester.

Kompetansen om vold i nære relasjoner må styrkes i barnevernet, i familievernet, ved krisesentrene, hos allmennpraktiserende leger, hos helsestasjons- og skolehelsetjenesten, i PP-tjenesten og i psykisk helsevern for barn og unge. Det er behov for å øke kunnskapen om arbeidsmetoder og tiltak som kan settes inn for å forebygge skader og hjelpe barnet.

Barn i minoritetsfamilier er i en spesielt sårbar situasjon, og det trengs mer kunnskap om deres situasjon og behov.

Tiltak 25

Støtten til det 3-årige nasjonale prosjektet "Barn som lever med vold i familien" videreføres i 2005 og 2006. Prosjektet skal i løpet av prosjektperioden bl.a.:

- gi et klinisk tilbud til barn som er vitne til vold og som utsettes for fysisk vold
- gjennomføre seminarer for utvalgte familievernkontor
- gjennomføre nasjonale seminarer for barnevernet
- gjennomføre regionsamlinger for dialog og erfaringsutveksling med BUP
- utarbeide materiale for samtale med foreldre og barn på krisesentre
- utarbeide veiledningsmoduler til familievernet som inkluderer videoer, undervisningsmateriell, registrerings- og evalueringsinstrumenter og metoder til utprøving
- utarbeide veiledningsmateriell til barnevernet
- formidle kunnskap til helsestasjonene
- gjennomgå og sammenstille faglig dokumentasjon/forskning om barn som utsettes for vold/barnemishandling og barn som er vitne til vold.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2006

Ansvarlig: Barne- og familiepartementet i samarbeid med Alternativ til Vold og, Senter For Krisepsykologi og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Tiltak 26

Rapporten "Tiltak for å beskytte barn mot overgrep. Forslag om endringer i barneloven m.v." er sendt på høring med frist 2. juli 2004. Det antas i rapporten at hensynet til barna ikke blir godt nok ivarettatt i saker etter barneloven, om foreldreansvar, bosted og samvær, når det foreligger risiko for overgrep. Forslagene vil bli fulgt opp videre. I rapporten foreslås det blant annet opplæringstiltak ovenfor de yrkesgrupper som har befattning med slike saker, og lovendringer som presiserer at det skal tas hensyn til at barnet ikke må utsettes for overgrep. Forslagene vil bli fulgt opp videre.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2005

Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Tiltak 27

Det vil bli iverksatt et regionalt pilotprosjekt for utprøving av samarbeidsmodeller/-rutiner mellom krisesentrene og familie-/barnevern, slik at den barnefaglige kompetansen på krisesentrene styrkes. Krisesentrene vil også kunne søke om støtte til konkrete tiltak ved sentrene, for eksempel i form av veiledning til personalet, faglig bistand til barnet etc.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2005

Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

D. Voldsspiralen skal brytes ved å styrke behandlingstilbudet til voldsutøver

Menns bruk av vold mot kvinner er et samfunnsproblem som ikke skal aksepteres.

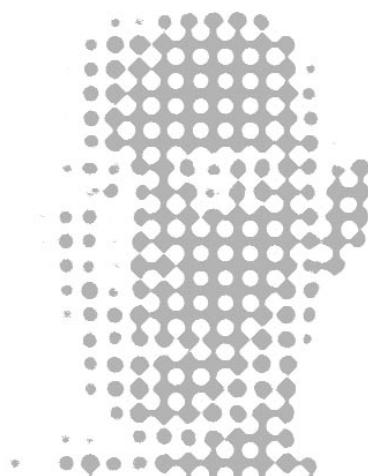
Forklaringer på hvorfor menn utøver vold, hvordan volden kommer til uttrykk og hvordan menn selv forstår sin voldsutøvelse ligger på mange plan.

Mannsrollen kan forstås som de noenlunde stabile forventningene som stilles til menn og er med på å forme menns identitet og selvbylde i vårt samfunn. Forventningene handler dels om personlige egenskaper, dels om forholdet til andre og dels om posisjoner, makt og deltakelse i samfunnet. På alle disse områdene finner vi trekk som kan ha betydning for utvikling av voldelige handlingsmønstre, men også trekk som kan motvirke en slik utvikling. Mannsrollen er i endring. Gode forebyggings- og behandlingstiltak for å motvirke volden må ta hensyn til dette.

Mangel på faktisk likeverd i kvinners og menns posisjoner på mange av samfunnets arenaer, og holdninger som formidler at dette er slik det skal være, speiles også i nære relasjoner. I sin ytterste konsekvens kan det føre til at enkelte menn velger vold som et av flere handlingsalternativer for å opprettholde makt og kontroll. Derfor har arbeidet for å styrke likestilling i samfunnet betydning for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner.

Innenfor rammen av denne handlingsplanen vil regjeringen legge vekt på arbeidet for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner gjennom en utvidet satsing på

behandling av voldsutøvere. Innsatsen skal rettes mot den som utøver volden og mot hans voldsproblem. Den skal bidra til at han selv kan ta et aktivt ansvar for at volden opphører. Straff alene er ikke veien å gå, selv om det er viktig at samfunnet også idømmer straff for å markere lovbrudd og overgrep. Men straffen må følges opp med hjelp og behandling og tydelig plassering av ansvaret hos voldsutøveren selv.



” ...jeg slo samboeren min. Til slutt slo jeg hele forholdet i stykker.... ”

Voldsutøver, Aftenposten 12. juni 2004

Et behandlingstilbud til menn må ha et mangfoldsperspektiv der både samtalegrupper og mer spesialiserte tjenester tilbys avhengig av voldsutøverens behov. Tilbudet må tilrettelegges for unge og voksne, både de som selv ønsker hjelp til å forebygge og unngå vold, og de som allerede er volds- og overgrepsoferte. I tillegg er det viktig at tilbudet tilrettelegges for menn med ulik etnisk bakgrunn.

Det er i dag flere instanser, både offentlige og private, som tilbyr hjelp og behandling til menn som utøver vold i nære relasjoner. Hjelp tilbys innenfor familievernet, psykisk helsevern, kriminalomsorgen og av private aktører. Tilbudene er imidlertid ujevnt geografisk fordelt, har ulik forankring og er ikke tilfredsstillende evaluert. Tiltak og strategier for å nå overgriper på et tidlig tidspunkt mangler.

Regjeringen vil bidra til systematisk utvikling av hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøvere og overgriperne. Målet er å forebygge voldsbruk og bidra til at hjelpetiltak blir tilgjengelige i størst mulig nærhet til hjem eller arbeid. Dette er i tråd med Regjeringens framlegg i Stortingsmelding nr. 29 (2002 – 2003), der det framgår at regjeringen vil øke omfanget av og kvaliteten på behandlingstilbudet til personer som begår vold og overgrep.

Tiltak 28

Stiftelsen Alternativ til Volds hjelpe- og behandlingstilbud til voldsutøvere skal evalueres. Formålet er å dokumentere effekten av behandlingen med sikte på systematisk spredning av metodene. Oppdrag om dette er gitt til NKVTS.

Oppstart: 2004

Gjennomføring: 2004 - 2005

Ansvarlig: Helsedepartementet, Sosialdepartementet Justisdepartementet, Barne- og familiedepartementet.

Tiltak 29

Hjelpe- og behandlingsapparatet har de fleste steder behov for økt kompetanse for å kunne tilby tilfredsstillende hjelp til voldsutøvere. Dagens tilbud, lokalt og regionalt, skal vurderes i forhold til behovet på landsbasis. Arbeidet med å spre Sinnemestringsprogrammet for voldsutøvere, utviklet ved regionalt kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri på Brøset, og erfaringer fra øvrige behandlingstilbud, vil fortsette.

Oppstart: 2005

Gjennomføring: 2005 - 2008

Ansvarlig: Helsedepartementet, Sosialdepartementet Justisdepartementet.

Tiltak 30

Det er i 2004 igangsatt arbeid for å styrke forskning og kompetanseutvikling om voldsutøvere ved NKVTS. Dette videreføres og vurderes styrket.

Oppstart: 2005

Gjennomføring: 2005 - 2008

Ansvarlig: Helsedepartementet, Sosialdepartementet Justisdepartementet, Barne- og familiedepartementet.

Utgitt av Justis- og politidepartementet
www.jd.dep.no

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:
Kopi- og distribusjonsservice
Postboks 8169 Dep, 0034 Oslo
E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no

G-0365 B

Design/produksjon: Månelyst as/Juni 2004/opplag: 6000

